

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 23. maja 1877.

Obseg: Napake o napajanju naše domače živine. — Ukaz c. k. Kranjske deželne vlade o živinskih rezárjih na Kranjskem. — Z enim vajeťom voziti velika je napaka. — Gospodarske skušnje. — Gospodarska novica. — Vabilo na naročbo znanstvenega časopisa Matice slovenske in prošnja za dotično gradivo. — Angora. (Dal.) — Obrazi iz življenje. — Magjari leta 1848. in 1849. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Napake o napajanju naše domače živine.

Prav pogostoma se govori in piše o napačni živinski klaji, malo glasov pa čujemo o napačni pijači, po kateri se vendar živini naklonijo stokrat in stokrat bolezní. Naj tedaj enkrat malo več spregovorimo o škodljivi pijači.

Škodljiva more pijača biti ne samo, če je živina preveč ali premalo dobiva, ampak tudi če je preveč sparjena ali premrzla, potem če so v njej kake škodljive reči raztopljene in če živina ne dobiva klaji primerne pijače.

Preveč živina pijače le malokdaj dobiva, ker se je sama varuje; če jo vendar le okoliščine primorajo, preveč piti, to prebavila pokvari, redivni sok stanjša in krvi se preveč vodenih delov primeša; iz tega pa izvira, da prebavljenje bolj leno in topo postane, da se slab voden rediven sok napravlja in da živina mehkužna postane. Zlasti ovcam, katere žejne postanejo po povžiti obili solí, je preveč vode nevarno.

Veliko večkrat se zgodi in je tudi veliko bolj škodljivo, če živina žejo trpi; zavolj tega posebno prebavljanje trpi, kajti k dobremu prebavljanju je primerna mera vode neogiblivo potrebna, redivni sok pregost postane; popijavnice ga ne morejo posrkati, in toraj dalj časa v želodcu in čevih zastaja. Zavolj tega se vsi telesni soki zgostijo, kar se posebno v jetrih in jeternih žilah, v trebušnih limfatiških žlezah napravi, in more vnetje in trdine delov napraviti. Vodene, žleznate in tudi druge izceje zastajajo in vsa opravila življenja bolj lena postanejo.

Posebno škodljivo je pa za živino, če v veliki vročini veliko hoje stori in žejo trpi, ker pri tem že brez tega po pomnoženem kožnem hlapenju mnogo vodenih delov izgubi in se tedaj zgoraj imenovane premembe pri živini še raji napravijo in posebno kri se rada razkroji in mnogovrstne krvne bolezni (vrančni prisad ali črm) se napravijo.

Pregorka, sparjena pijača pomnoži občutje sopilnih in prebavilnih delov, tako, da prav lahko zbolé, če se le nekoliko prehlade; pomnoži tudi vse telesne izceje, raztegne vse organske dele, in jih zavolj tega slabí in omehča.

Premrzla pijača je pa toliko bolj škodljiva, kolikor bolj je živina segreta; toraj je najbolj škodljiva,

če se je po dolgi hoji živina zelo segrela, in jo zelo goltno in požrešno pije. Taka mrzla pijača pri segreti živini stori tiste premembe, katere smo že pri prehlajenju omenili; posebno pa trpi sopila in prebavila, in iz tega se lahko naval krvi in vnetje teh delov napravi.

Vodi so večkrat gnjijoči živalski in rastlinski deli primešani ali v njej razne solí raztopljene. Taka pijača je posebno takrat zelo škodljiva, ko dalj časa stoji in se spari; take luže ali mlake živina včasih rada zavoljo tega pije, ker je v njih mnogo človeške scavnice, in ker naši živini solí zelo pomanjkuje, je celo primorana tako škodljivo gnojnico piti. S tem se radi telesni soki spridijo, kri se lahko razkroji, živina mehkužna postane in mnogovrstne bolezni prebavi se morejo napraviti. O hudi vročini je napajanje živine v tacih lužah zelo nevarno.

Ukaz c. kr. Kranjske deželne vlade
o živinskih rezárjih na Kranjskem.

O tem, kdo ima pravico živino rezati (kastirati), se dozda nikakor ni spolnovala obrtniška postava od 1859. leta, ki določuje, da rezarija spada v živino-zdravniško opravilstvo in se ne dá prištevati niti k svobodnemu niti k dopustnemu (koncesijskemu) obrtnijstvu. Ta postava se ni spolnovala na Kranjskem in se menda ne spolnuje tudi po družih deželah. Na Kranjskem, kjer je v Nevljah v Kamniškem okraju od nekda „univerza“ za take „mojstre“, je tu in tam smel rezár biti vsak, kdor je od tega rokodelstva vsako leto davke plačeval. Ker pa so v rezanju živine neizučeni rezárji večkrat škodo delali gospodarjem, da jim je napačno rezana živina pod zlo šla, se je Metliška občina obrnila do deželnega odbora in do odbora družbe kmetijske, naj bi delala pri c. k. vladi na to, da se takim nesrečam v okom pride na postavni poti. In nasledek tega je ukaz, ki ga je c. kr. deželna vlada razglasila 12. maja t. l. pod števí. 3262, ki se tako-le glasi:

1. Vsak, kdor hoče pravico živinskega rezarja doseči, si mora od c. kr. okrajnega glavarstva svojega okraja dovoljenje za to pridobiti.

2. Dovoljenje za to pa more dobiti le ta, ki je veljavno dokazal, da se je praktično (dejansko) naučil rezarstva.

3. Ta dokaz pa obstoji v tem, da se rezár izpriča ali a) s spričalom kake živinozdravniške šole, ali b) s spričalom kakega živinozdravnika,

ki je v javni službi, ali c) s spričalom dveh za rezárje že upravičenih mojstrov, v katerem se potrjuje, da človek, ki za pravico rezanja prosi, ima o tem potrebno vednost in izurjenost ter da je po preskušnji to dokazal.

4. Na podlagi tacihi spričeval daje c. kr. okrajno glavarstvo dovoljenje za rezanje živine; kdor tacega dovoljenja nima, ne sme za plačilo živine rezati.

5. Pridobninski davek za rezanje živine se sme le takrat naložiti, če rezarija more človeka sama za se rediti in so sicer tudi druge okoliščine take, da se sme davek predpisati.

5. Ta ukaz se ima sploh razglasiti in c. k. okrajna glavarstva imajo še posebno skrbeti za to, da tistim na znanje pride, ki se dozda z rezanjem živine pečajo.

Z enim vajetom voziti velika je napaka.

Navada na enem vajetu vpreženega konja imeti, izvira od starodavnih časov, ko ljudstvo še ni pojma imelo, kaj je za vožnjo bolj varno pa živini ne škodljivo. Al še dandanes se vidi ta napaka tudi prav pogostoma pri naših kmetih. Pri vpregi z dvema vajetoma je treba vájet le malo nategniti, da konj brž vé, ali ima obrniti se na desno (hot) ali na levo (bistahor).

Če pa voznik ima konja le na enem vajetu, mora ga močno rukati in sukati, da čuti, na katero stran se ima zaviti, da zadene to, kar voznik hoče. In še le, ko je voznik nehal ubogo živino rukati, čuti, da je po volji voznikovi na pravi poti. Veliko veliko mora tak konj trpeti, dokler nazadnje ne postane ves trdogobčen. In koliko nesreč se s tako vožnjo pripetijo po cestah in to posebno navzdol ali pa če si dva taka voznika nasproti prideta, da konja ne vesta, ali se ima eden na desno, drugi pa na levo obrniti. Trdogobčen konj je pa, kar vsak voznik vé, na pol manj vreden, zato si s tem gospodar pač malo prihrani, ako se pri svoji vožnji boji stroškov za dva vajeta. Vsakako pa mu po pravici vrh tega še ostane ime nerodnega vozača. Zato proč z enim vajetom, ki je pravo trpinčenje kónj, večkrat nevarno za vse, kar na vozi sedi ali leži!

Gospodarske skušnje.

* *Da na vrtih črvi ne spodjedajo korenin solate, kolorabe, karviola in družih vrtnih sadik, svetuje časnik Tirolske kmetijske družbe, naj se korenike sadik (flanc), predno se sadijo, dobro potresejo z žveplenim prahom. V Sterzingu so skusili, da to gotovo pomaga.*

* *Morski čebuli zoper podgane in miši se zdaj po mnozih časnikih kmetijskih poje velika hvala, češ, da ga ni boljšega in drugim živalim manj nevarnega strupa od morske čebule (Meerzwiebel, scyla marina). Tudi „Novice“ so v 5. letošnjem listu povedale, kako se rabi. Časnik „von und für Oberösterreich“ zato pravi: „vsak koledar (vsaka pratika) naj vsako leto ta podganji strup naznanja hišnim gospodarjem.*

Gospodarska novica.

* *Veliko kmetijsko razstavo napravijo meseca oktobra letos v Inspruku na Tirolskem. Ministerstvo kmetijstva je ondašnji družbi kmetijski podarilo za to razstavo 6000 gold.*

Slovstvene stvari.

Vabilo na naročbo

znanstvenega časopisa Matice slovenske
in prošnja za dotično gradivo. *)

Odbor Matice slovenske namerava v smislu poslednjega občnega zbora 2. dne t. m. izdajati znanstveni časopis, kateremu naj je ime: „Časopis Matice slovenske“.

Ta časopis bode obsegal vse, kar v znanstvo spada, s posebnim ozirom na slovanski svet: zemljepisje, zgodopisje, prirodoisje, starinstvo, razprave o kulturni zgodovini Slovencev, državoslavne, socijalne in gospodarstvene razmere; nabiro ostankov narodnega pesništva, razprave o novih iznajdbah, umetnijah in vedah, naznanila in presojevanja novih slovstvenih stvari, poročila o delovanji Matičnem itd. Članki, segajoči v politiko, so po pravilih Matičnih izključeni iz časnika.

„Časopisa Matice slovenske“ ima izhajati vsak četrta leta en zvezek po 3 do 4 pôle; zvezek bode stal 50 kr.

Oglaševanje na naročbo, s katero se ob enem pošlje 50 krajc. naročnine za prvi zvezek, sprejema tajništvo Matice slovenske v Ljubljani do 20. junija t. l. Ta oglas velja tudi za poročstvo celoletnega večidel plačila.

Prvi list pride na svitlo, kakor hitro se a) oglasi toliko naročnikov, da so stroški izdanja pokriti, in b) da odbor prejme časopisu primernih rokopisov toliko, da more prvi snopič na svitlo priti.

Zato odbor, ki prevzame vredništvo prvega zvezka, ob enem vljudno vabi slovenske pisatelje, naj mu pošljejo brž ko mogoče za prvi list gori navedenemu programu primernih se vé da ne preobširnih sestavkov, vsaj tudi pri časnikih velja prislovica: „variatio delectat“.

Odbor hoče tako vstreči željam nekaterih Matičnih gospodov udov. Z ozirom na obilo število časnikov slovenskih, ki deloma več ali manj obdeljujejo novemu našemu časniku enako polje, nalagajo mu pa Matična pravila dolžnost, da previdno postopa o novem početju in zato izdanje prvega snopiča zmatra za poskušnjo ali se bode oglasilo toliko naročnikov, da ne bi Matica prevelicijh stroškov imela, in ali se bode novemu časniku našlo tudi zadosti čislanih pisateljskih moči.

Za odbor Matice Slovenske v Ljubljani
20. maja meseca 1877.

Dr. Jan. Bleiweis, prvosednik.

Zabavno berilo.

Angora.

Zgodovinski - romantičen obraz.

2.

(Dalje.)

Po teh besedah se je zamolčal Bajazet, iz zunaj pa je upor in vrišč divjeje in divjeje — in glasnejše prodiral v sobane.

„Nu, vi stebri moje sultanije, — vi, ki ste tolikrat hvalili se, da ob svojih bedrah nosite vso carjevino in mojo slavo“ — obrnil se je o trpkem zasmehu v velikega vezirja in v svojega namestnika Azijskim krajnam, — v Timurtaša — „vi ste vsak pot, kedar ni bilo treba, svoje življenje ponujali mi, žrtvujte mi ga zdaj!“

*) Sl. vredništva slovenskih časnikov se vljudno prosijo ponatisniti ovo vabilo. Odbor Matičin.